

До спеціалізованої вченої ради Д 20.051.012
у Державному вищому навчальному закладі
«Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника»

ВІДГУК

офіційного опонента, кандидата юридичних наук
Кочина Володимира Володимировича,
на дисертацію **Стратюка Олександра Миколайовича**
на тему: «**Заклади як учасники цивільних правовідносин**»,
подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії
(Спеціальність 081 Право; Галузь знань 08 Право)

Актуальність дисертаційного дослідження. Пошук належних правових моделей регулювання суспільних відносин є вкрай складним та кропітким процесом. Односторонність підходу нормотворця до впорядкування реальних суспільних відносин нерідко призводить до застосування понять, категорій, а часом й інститутів інших галузей права, які мають інше призначення, суть та зміст. У цьому випадку науковцю слід вкрай обережно ставитися до джерел пізнання, критично обирати методи дослідження та керуватися методологією, притаманною відповідного наукового напрямку.

Такий складний об'єкт цивілістичного дослідження складають заклади як учасники цивільних відносин. По-перше, йдеться до численні дисертаційні праці, які умовно слід поділити на: а) загальні: що стосувалися усіх видів або організаційно-правових форм юридичних осіб¹, безпосередньо усіх непідприємницьких юридичних осіб²; б) спеціальні, зокрема щодо окремих видів непідприємницьких організацій, які є доречними для рецензованої роботи, а

---

¹ Кучеренко І. М. Організаційно-правові форми юридичних осіб приватного права. Київ: Інститут держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2004.; Юркевич Ю. М. Договірні форми об'єднань фізичних та юридичних осіб у цивільному праві України. Дис. ... докт. юрид. наук. 12.00.03. Львів: Львівський національний університет імені Івана Франка; Інститут держави і права ім. В.М. Корецького НАН України. Київ, 2017.

² Зозуляк О. І. Непідприємницькі юридичні особи як суб'єкти цивільного права: теоретичний та практичний аспекти: дис. ... докт. юрид. наук ... 12.00.03. Науково-дослідний інститут приватного права і підприємництва імені академіка Ф. Г. Бурчака НАПрН України. Київ, 2017.

саме: спортивних організацій³, установ⁴. Окремо слід звернути увагу на роботи, які мали на меті об'єднати напрацювання у сфері досліджень невідприємницьких (некомерційних) організацій в Україні за редакціями В. В. Луця⁵ та І. В. Спасибо-Фатєєвої⁶. По-друге, звернувшись до спеціального законодавства, можна помітити системну непослідовність, а подекуди цілковитий «хаос».

З огляду на це, комплексне дослідження суспільних відносин, що виникають у зв'язку з створенням та діяльністю закладів як учасників цивільних правовідносин є надзвичайно вчасним. Названі вище роботи стосувалися ширшого кола питань та не завжди мали на меті вирішити окремі проблеми правового регулювання чи наукового осмислення тематики, запропонованої О. М. Стратюком.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформованих у дисертації. Представлене дисертаційна робота є першим в Україні комплексним дослідженням цивільно-правового статусу закладів. Це дозволило дисертанту вірно сформулювати мету, завдання та обґрунтувати висновки, яким притаманні необхідні ознаки новизни.

Так, автор поставив перед собою завдання, які зосереджуються на дослідження генези та сучасного стану правового регулювання закладів; відмежування категорії «заклад» від суміжних правових конструкцій; індивідуалізуючих ознак закладів як учасників цивільних правовідносин; особливостей системи закладів та критеріїв їх класифікації; специфіки створення та припинення закладів; особливостей цивільної правосуб'єктності закладів; специфіки правового регулювання окремих видів закладів; а також розроблення науково-обґрунтовані рекомендації щодо вдосконалення цивільного законодавства в частині регулювання закладів як юридичних осіб.

³ Тіхонова М. А. Непідприємницькі фізкультурно-спортивні організації як суб'єкти цивільного права: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03. Харків 2009.; Біляєв О. О. Спортивні організації як суб'єкти цивільного права: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03. Харків: Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, 2015.

⁴ Лещенко Д. С. Правовий статус установ в цивільному праві України: автореф. ... канд. юрид. наук ... 12.00.03. Харків: Національний університет внутрішніх справ, 2005.; Жигалкін І. П. Установи як юридичні особи: автореф. дис. ... канд. юрид. наук ... 12.00.03. Національна юридична академія України імені Ярослава Мудрого. Харків, 2009.

⁵ Правовий статус невідприємницьких організацій. За ред.: Луць В. В. Київ 2006.

⁶ Спасибо-Фатєєва І. В., Борисова В. І., Печений О. П., та ін. Правове регулювання некомерційних організацій в Україні: монографія. За ред.: Спасибо-Фатєєва І. В. Харків: Право, 2013.

Ознайомлення зі змістом дисертації О. М. Стратюка дає підстави для висновку, що йому вдалося досягти поставленої мети.

Структура дисертації обумовлена метою і предметом дослідження. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, які містять дев'ять підрозділів, висновків, додатку та списку використаних джерел.

Перший розділ присвячений загальній характеристиці закладів у системі юридичних осіб. Другий розділ розкриває поняття та елементи цивільно-правового статусу закладу. Третій розділ містить характеристику окремих видів закладів. Аналіз структури і змісту дає підстави зробити висновок, що дослідження є логічним та послідовним, цілком достатньо розглянуто значне коло актуальних проблем. Робота містить достатню кількість наукових положень, які мають науково-теоретичне значення і практичну спрямованість. В дисертації доречно та правильно використано широке коло загально- та спеціально наукових методів пізнання. Запропоновані дисертантом теоретичні положення були належним чином критично оцінені.

Таким чином, ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, є достатньо високим, пропозиції зроблені на належному науковому рівні.

Перш за все, заслуговує уваги новизна, зокрема, доведення перспективності удосконалення цивільно-правового регулювання закладів за такими напрямками: а) недоцільність прийняття окремого закону, який би регулював правове становище закладу; б) формування дворівневої системи законодавства, яка включає в себе ЦК України та профільні закони, що регламентують правове становище тих чи інших видів закладів (с. 18 Дисертації).

По-друге, аргументованою виглядає позиція щодо необхідності удосконалення правового регулювання комерціалізації наукових результатів закладу вищої освіти через створення господарського товариства, засновником якого виступає останній, виключною господарською діяльністю якого виступатиме реалізація майнових прав інтелектуальної власності, а також трансфер технологій

(с. 19 Дисертації). Такий підхід хоч і має певні ознаки категоричності, однак в умовах сучасного стану правового регулювання є досить виправданим.

Окремо слід виокремити ставлення дисертанта до поглядів щодо «анатомічних» характеристик юридичної особи, які повинні бути визначені законодавчо, а от все, що на сьогодні охоплюється конструкцією «фізіологія» юридичної особи підлягає деталізації через локальну правотворчість (с. 66 Дисертації).

Іншим не менш важливим науковим здобутком є власне бачення періодизації законодавства, що містить вказівку на заклад як організацію, а також визначення його поняття (с. 155 Дисертації).

Насамкінець, досить перспективними виглядають погляди щодо напрямків удосконалення чинного законодавства (с. 158 Дисертації).

Повнота викладу результатів дисертаційного дослідження та наукових положень в опублікованих працях. Основні положення і висновки, зроблені при дослідженні відображено у 4 статтях, опублікованих у наукових фахових виданнях, включених до переліку наукових фахових видань України, та 1 статті – в періодичних наукових виданнях інших держав, які входять до ОЕСР та/або ЄС, а також апробовано на 3 науково-практичних конференціях.

Аналіз опублікованих здобувачем наукових праць дозволяє зробити міркування про належну повноту викладу наукових положень, висновків і рекомендацій, сформованих у дисертації, а також відсутність порушення академічної доброчесності.

Практична і теоретична значимість результатів дисертаційного дослідження. У роботі сформульовано важливі для цивілістики теоретичні висновки та практичні рекомендації. Вони можуть бути використані у науково-дослідній сфері – для подальших досліджень актуальних проблем правового регулювання закладів як юридичних осіб; у правотворчій діяльності – для удосконалення національного законодавства у сфері правової регламентації закладів як непідприємницьких юридичних осіб; у навчальному процесі – при розробці навчальних посібників, методичних матеріалів із навчальних дисциплін «Цивільне право України» та «Господарське право України».

Дисертаційне дослідження Стратюка О. М. свідчить про ґрунтовне опрацювання дисертантом вітчизняної та зарубіжної літератури з означеної проблематики, чинного законодавства України, а також практики його застосування. Джерельна база дисертації включає 225 найменувань, що є достатнім для досягнення поставлених завдань дослідження.

Зауваження до змісту дисертації. Разом з тим, позитивно оцінюючи проведену наукову роботу, необхідно зазначити, що дане дослідження містить положення, оцінки, висновки, пропозиції і рекомендації, які відображають спірні теоретичні позиції, або суб'єктивне сприйняття її автором, що спонукає до дискусії з їх приводу.

1. Потребує уточнення п. 3 наукової новизни щодо спеціальних ознак закладу (с. 18–19), а саме: 1) діє на підставі статуту чи положення – *яким чином це впливає на цивільно-правові особливості закладу?*; 2) несе самостійну майнову відповідальність за своїми зобов'язаннями, а в разі недостатності майна настає субсидіарна відповідальність його засновника – *для усіх чи лише окремих?*; 3) можливість реорганізації у ту чи іншу організаційно-правову форму непідприємницьких юридичних осіб – *а чи можлива «комерціалізація» форми?*; 4) для окремих закладів характерним є застосування засобів державного регулювання (ліцензування, сертифікація тощо) – *це стосується закладу чи діяльності закладу?*⁷;

2. Необґрунтованим виглядає категоричність висновку про те, що «законодавство певною мірою регулює підставу створення закладів, яка, на наше переконання, здійснюється з метою уникнення безсистемного створення останніх» (с. 75). Однак, у юридичній літературі та законодавстві зустрічається така можливість участі організацій без статусу юридичної особи у цивільних відносинах⁸, що з огляду на назву дисертації потребувало певного критичного огляду.

3. Потребує додаткового пояснення позиція автора що «Спеціальна правоздатність закладів полягає в тому, що заклади не можуть здійснювати будь-які види діяльності, а лише ті, які безпосередньо пов'язані із метою створення певного закладу і мають

⁷ Детальніше ознайомитися з позицією можна тут: *Кочин В. В.* Види господарської діяльності юридичних осіб: проблеми теорії та практики. *Юридичний вісник «Повітряне і космічне право»*. 2016. Вип. 38. № 1.

⁸ *Кочин В. В.* Визначення цивільно-правового статусу неформальних організацій. *Приватне право і підприємництво*. 2013. № 12.

відношення до сфери діяльності відповідного закладу» (с. 107). Дійсно, у літературі існують різні погляди на цю проблему⁹, проте автором не достатньо розмежовано цивільну та господарську правосуб'єктність, а також ліцензійну діяльність, що виглядає суперечливим, зважаючи на висновок щодо нормативних обмежень (с. 109 Дисертації).
Тобто це обмеження, заборони чи межі суб'єктивних прав?

4. Потребує уточнення авторське розуміння поняття «заклад вищої освіти», відповідно до існуючої наукової проблеми¹⁰, а також стану законодавчого регулювання системи освіти.

Дійсно, поруч з поняттям *установа* у законодавстві застосовується поняття *заклад*, що нерідко вживається як підміна *установи*. Так, відповідно до нормативно-правового регулювання діяльності у сфері освіти та медицини переважно застосовується саме *заклад*. Це спричинено конституційним закріпленням, зокрема: «Держава створює умови для ефективного і доступного для всіх громадян медичного обслуговування. У державних і комунальних *закладах охорони здоров'я* медична допомога надається безоплатно; існуюча мережа таких *закладів* не може бути скорочена. Держава сприяє розвитку *лікувальних закладів усіх форм власності*» (ч. 3 ст. 49 Основного Закону України); або «Держава забезпечує доступність і безоплатність дошкільної, повної загальної середньої, професійно-технічної, вищої освіти в державних і комунальних *навчальних закладах*; розвиток дошкільної, повної загальної середньої, позашкільної, професійно-технічної, вищої і післядипломної освіти, різних форм навчання; надання державних стипендій та пільг учням і студентам» (ч. 3 ст. 53 Основного Закону України).

5. Розпочинаючи наукове дослідження, дисертант робить досить влучний висновок, що термін «заклад» є умовним та по суті ним охоплюються різні види юридичних осіб (с. 15 Дисертації). Далі він погоджується з тезою про необхідність зосередження на європейських стандартах щодо

⁹ Кочин В. В. Цивільна правоздатність юридичної особи як ознака учасника приватних відносин. *Приватне право і підприємництво*. 2012. № 11.

¹⁰ Давидова Н. О. Проблеми цивільно-правового регулювання відносин у сфері освіти в Україні і США: дис. ... докт. юрид. наук ... 12.00.03. Київський національний університет імені Тараса Шевченка. Київ, 2017.

непідприємницької діяльності (с. 23 Дисертації), однак у наступному ці погляди не виглядають ключовими.

Існуюча непослідовність прослідковується також у перекладених на українську мову актах *acquis*. Так, відповідно до п. «е» ст. 3 Директиви Європейського Парламенту і Ради 2002/98/ЄС від 27 січня 2003 року¹¹ поняття *заклад служби крові* означає будь-яку *структуру* або *орган*, відповідальний за будь-який аспект заготівлі і тестування крові людини або компонентів крові, незалежно від їх цільового призначення, а також за їх переробку, зберігання і розподіл, якщо вони призначені для трансфузії; цей термін не включає лікарняні банки крові. У свою чергу, офіційний текст містить поняття *blood establishment* як *structure* або *body*¹².

Вважаємо, що застосування понять *установа* або *заклад* має застосовуватися виключно до їх сутнісного розуміння, зокрема, коли йдеться про певний вид організації, а не організаційно-правову форму, встановлену ЦК України, вірним буде поняття *інституція*. Як приклад, в Угоді про асоціацію міститься вказівка на фінансовий заклад (п. «а» ч. 3 ст. 263), а не фінансова установа (ст. 1 Закону України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг»¹³).

Тому виникає питання: *можливо слід відмовитися від поняття заклад?*

Проте, висловлені зауваження не стосуються концептуальних положень дисертаційного дослідження, у своїй більшості стосуються дискусійних проблем, жодним чином не применшують належного рівня поданого до захисту дослідження і не впливають на загальну позитивну оцінку роботи.

¹¹ Директиви Європейського Парламенту і Ради 2002/98/ЄС від 27.01.2003. Про встановлення стандартів якості та безпечності для заготівлі, тестування, переробки, зберігання і розподілу крові людини та її компонентів та внесення змін і доповнень до Директиви 2001/83/ЄС. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_009-03/ed20030127#n68 (дата звернення: 17.08.2019).

¹² Directive 2002/98/EC of the European Parliament and of the Council of 27 January 2003. setting standards of quality and safety for the collection, testing, processing, storage and distribution of human blood and blood components and amending Directive 2001/83/EC. URL: <http://data.europa.eu/eli/dir/2002/98/2009-08-07> (дата звернення: 17.08.2019).

¹³ Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг: закон України від 12.07.2001 № 2664-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2664-14#Text> (дата звернення: 17.08.2019).

З аналізу змісту тексту дисертації офіційним опонентом вбачається дотримання здобувачем вимог академічної доброчесності. У роботі наявні посилання на використані джерела, дотримано вимог законодавства України про авторське право, надано достовірну інформацію про результати наукової діяльності, а також використані методи досліджень та джерела інформації. У рецензованій роботі не виявлено ознак академічного плагіату, самоплагіату, фабрикації, фальсифікації.

ЗАГАЛЬНИЙ ВИСНОВОК

Представлена О. М. Стратюком дисертація на тему «Заклади як учасники цивільних правовідносин» є самостійним завершеним дослідженням, в якому отримані нові науково обґрунтовані результати, спрямовані на вирішення завдання, яке полягає у розробці доктринального підходу до регулювання закладів та формуванні на її основі наукових висновків і практичних пропозицій, спрямованих на розвиток цивілістичної доктрини та удосконалення діючого законодавства України у цій сфері.

Вищезазначене дає підстави для висновку, що ця дисертація відповідає вимогам п. 10–12 Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 6 березня 2019 р. № 167, оформлена відповідно до вимог, затверджених наказом Міністерства освіти і науки України «Про затвердження вимог до оформлення дисертації», а її автор – Олександр Миколайович Стратюк – заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності 081 – Право.

Офіційний опонент:

кандидат юридичних наук,
науковий консультант судді
Конституційного Суду України

В. В. Кочин

